
Kyrkomötet
Motion 2023:101
av Axel W Karlsson och Lennart Matikainen

Svenska kyrkans uppgift att främja fred och försoning

Förslag till kyrkomötesbeslut

Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att tillsätta en arbetsgrupp med ledamöter från samtliga nomineringsgrupper med syfte att utforma riktlinjer och praxis för Svenska kyrkans freds- och försoningsarbete i ett försämrat säkerhetsläge.

Motivering

Att kyrkan har ett ansvar att under bön främja dialog för att bidra till fred och försoning är knappast ett kontroversiellt påstående. Denna uppgift gäller såväl förhållanden inom Sverige som på det internationella och ekumeniska planet.

Det sägs ofta att säkerhetsläget har försämrats för Sveriges del, men beträffande orsaken till detta går åsikterna vitt isär. En del av oss ser de kuppliknande snabba förändringarna som drivits igenom över svenska folkets huvuden, utan någon rimlig debatt och förankring hos svenska folket som en orsak. Vi valde en riksdag vars majoritet ville stå utanför krigsförberedande alliansen Nato, men vi fick något annat.

Godkännandet av Nato-fördraget med ett enkelt riksdagsbeslut, om än med kvalificerad majoritet, är djupt problematiskt ur konstitutionell synpunkt, menar Ulf Öberg, domare i Europeiska unionens tribunal. Riksdagens konstitutionsutskott borde och bör yttra sig i frågan, efter det att Lagrådet hörts. Regering och riksdag överlåter befäl över det svenska försvaret till främmande makt, något som de inte har befogenhet till enligt regeringsformens tionde kapitel menar Öberg, 2023-07-26, DN Debatt. ”Sveriges anslutning till Nato kräver en grundlagsändring” (www.dn.se/debatt/sveriges-anslutning-till-nato-kraver-en-grundlagsandring). Ska kyrkan stå passiv inför denna allvarliga kritik eller uppmuntra till debatt?

En del svenska debattörer, en och annan är hög militär, argumenterar i Hitlers och Napoleons efterföljd för att Ryssland slutgiltigt måste krossas, ekonomiskt och militärt, för att det ska bli fred i världen. Hur ska vi som kyrka ställa oss till sådana strävanden? Ska kyrkan stå passiv inför sådana påståenden?

Genom anslutning till den krigsförberedande alliansen Nato blir vårt säkerhetsläge radikalt försämrat. Behöver Sverige Nato, eller är det snarare så att Nato behöver Sverige? Det långsträckta landet blir en perfekt frontstat och ett basområde för anfall mot norra Ryssland och dess ubåtsbas i Murmansk. Något som bland annat vår tidigare Moskva-ambassadör Sven Hirdman framhållit. Ryssland kommer förstås att vidta försvarsåtgärder. Sverige blir ett första ordningens mål för ryska missiler, eventuellt kärnvapenbestyckade.

Faran att kyrkan partipolitiseras

Vår ärkebiskop har hittills uttalat sig, delvis i bönens form, på ett balanserat sätt om den djupt tragiska konflikten i Ukraina, som liknar ett inbördeskrig. Om vi inte får ett gemensamt genomtänkt arbete i strävandena efter fred och försoning är risken stor att Svenska kyrkan även i denna fråga av många kommer att uppfattas som ett politiskt parti snarare än en kyrka med ett specifikt eget budskap. Det kan ske på det sätt vi blivit vana vid. En eller annan person som i media uppfattas som företrädare för Svenska kyrkan går ut med ogenomtänkta partiska ställningstaganden. Andra uppfattar saken så att kyrkans namn blivit kapat. Ytterligare förlorat förtroende för Svenska kyrkan blir följden, fler utträden och avståenden från att ha någon befattning med kyrkan.

Hur uppstod det internationellt ”försämrade säkerhetsläget”?

Arbetet för fred och försoning måste bygga på en allsidig analys av den situation vi befinner oss i och de förändringar som skett, sker och kommer att ske. Låt oss därför – så kortfattat som möjligt – erinra oss hur det internationellt ”försämrade säkerhetsläget” uppstått.

Nedanstående bygger på flera års akademiska studier över det vi uttalar oss om. Vi syftar inte till att försvara eller rättfärdiga någon part eller dess åtgärder, utan eftersträvar en historisk förståelse som förutsättning för dialog om fred och försoning.

1991 upplöstes Sovjetunionen uppifrån, av ledande sovjetiska politiker. Vi var många som glädde oss över att av presidenten Gorbatsjov få lära oss nya ord som glasnost – öppenhet och perestroika – förändring.

Ett femtontal nya stater trädde fram. Tyvärr uppstod i de flesta av dem allvarliga politiska konflikter med starka polariseringar mellan olika fraktioner om framtidskursen, dramatiska maktväxlingar. Krig i Tjetjenien där några ville några bilda ett kaukasiskt kalifat, flera krig mellan det kristna Armenien och det muslimska Azerbajdzjan om Nagorno-Karabach. Värst: Ukraina-kriget. Utbrytningar av folkslag som ville vara självständiga (abchaser och ossetier i Georgien, ryssar i Ukraina). Listan på de nya problemen är inte fullständig.

Samtidigt fanns positiva tecken: det slöts många avtal om olika slags samarbete mellan flera av de postsovjetiska staterna. I de baltiska staterna blev utvecklingen relativt lugn och harmonisk. Patriotism och nationalism kan vara positiva stats- och gemenskapsbyggande krafter, men nationalism kan också utvecklas till fientlighet mot andra nationer. Tyvärr uppstod på sina håll, inte minst i Ukraina, en radikal nationalism av den typen.

Warszawapakten upplöstes. Ett Ryssland–Nato-råd bildades. Den amerikanske försvarsministern Wolfowitz deklarerade att USA trots detta skulle fortsätta att eftersträva världshegemoni (Wolfowitz-doktrinen).

1993 införde den Ryska federationen en demokratisk författning med en uppdelning av statsmakten i tre delar (verkställande, lagstiftande och dömande) i enlighet med Montesquieus statsfilosofi, flerpartisystem, bejakande av mänskliga rättigheter, skydd för miljön m.m. Författningen är lätt att hitta på nätet på engelska men helt okänd för många. Media uppmärksammar sällan detta positiva steg bort från sovjet-systemet.

Media i väst har i stort ignorerat Rysslands demokratibygge, som naturligtvis inte är perfekt. Men både som kyrkomedlemmar och som medborgare har vi en del att lära av det ryska exemplet och vi bör i dialog försöka bidra till demokratins vidare utveckling i landet.

Ryska federationen avskaffade 1994 kommunismen som ekonomiskt system vilket ledde till statsbankrutt och kaos. Pensioner kunde inte betalas ut. På några år lyckades man dock komma till rätta med problemen och skapa nya regelverk, inte minst genom insatser av den nye presidenten Vladimir Putin.

Putin följde kring millennieskiftet presidenten Gorbatsjovs exempel från slutet av 1980-talet att räcka ut handen mot väst. Han talade om det ”gemensamma europeiska huset” eller ”hemmet”. År 2001 höll Putin ett mycket uppskattat tal på temat öst–väst-samarbete i den tyska förbundsdagen. Frågan om ryskt medlemskap i EU diskuterades. Därefter började relationerna mellan Ryska federationen och västvärlden att successivt bli allt sämre.

Ryska regeringen konstaterade ett försämrat säkerhetsläge för deras federation

I strid med löften Ryssland hade fått i samband med Tysklands enande 1989 utnyttjade den USA-ledda alliansen Nato Rysslands svaghet och expanderade till fler och fler länder. Upprustningen kring Rysslands gränser blev följd. En missilbas byggdes i Polen inte långt från ryska gränsen. Det Ryssland–Nato-råd, som bildats efter Warszawapaktens upplösning, fick allt svårare att fungera på ett meningsfullt sätt. Länder som Georgien och Ukraina inbjöds att bli medlemmar i EU, men inte Ryssland. Radikala nationalister i Ukraina talade om att säga upp avtalet med Ryssland om flottbasen på Krim och i stället inbjuda Nato att ta över den.

Några år in på det nya millenniet blev det uppenbart att de ryska politikerna var djupt besvikna över västs ointresse av seriöst samarbete. Det framkommer bland annat i president Putins tal. Vidare tycks den ryska statsledningen ha blivit alltmer oroliga över utvecklingen, speciellt i Ukraina, ett grannland där ca 30 procent av befolkningen kan beskrivas som rysk med utgångspunkt från dominerande språk i respektive region av landet och deras vanligtvis talade språk. En aggressivt antirysk nationalism tog makten genom en statskupp i Kiev 2014. Genom språklagar försökte man hindra och minska användningen av ryska språket. Följden blev en separatistisk utbrytning i Donbass-området. Kiev-regeringen reagerade med militärt våld. I två Minsk-avtal överenskoms förhandlingar om Donbass-problemet, men några förhandlingar kom aldrig till stånd. Den officiella ryska hållningen fram till krigsutbrottet den 24 februari 2022 var att Donbass var ett internt ukrainskt problem.

Den ryska regeringen försökte få till stånd förhandlingar om den gemensamma säkerheten för alla i Europa, senast genom brev till europeiska regeringar, även den svenska, i december 2021. Inviten avfärdades snabbt av samtliga västländer.

Det mesta tyder på att den ryska regeringen, säkert efter viss vanda med tanke på de två ländernas nära samhörighet, därmed kom till slutsatsen att ett militärt ingripande i Ukraina var nödvändigt för att garantera Rysslands säkerhet. Man kunde inte acceptera att ett land med en stor andel ryska medborgare blev ett Nato-land.

Vi vill betona att vi med dessa slutsatser inte försöker försvara eller berättiga Rysslands krig i Ukraina. Att försöka förstå historiska sammanhang är en nödvändig förutsättning för fredsfrämjande dialog och försoning.

Hotas Svenska kyrkan av ett nytt imperium, en ny Sovjetunion?

Media i väst har i årtal upprepat påståendet att den ryska statsledningen i verkligheten hotar en mängd länder runt sina gränser och vill upprätta ett stort ryskt imperium. Det är sant att det finns röster i rysk media som uttrycker sådana tankar. Om man däremot går till president Putins tal och liknande officiella uttalanden från den ryska statsledningen hittar i vart fall inte jag hittills några belägg för sådana ambitioner. Rätta

oss gärna om vi har fel eller missat något väsentligt. Ryske presidenten har en hemsida där man kan läsa alla hans tal i engelsk översättning.

Tvärtom har Putin vid flera tillfällen tydligt tagit avstånd från det sovjetiska systemet och imperietankar. Ett exempel är att Putin i syfte att förbättra relationerna till Polen lät publicera Stalins hemliga order om massmord på polska officerare 1940. Under sovjettiden skyldes detta massmord, som upptäcktes 1943 i Katyn nära Smolensk med flera platser, på den tyska krigsmakten.

Kyrkorna i Ryssland och Ukraina behöver stöd

Den ryska ortodoxa kyrkan (och andra kyrkor i Ryssland) utstod under kommunismen på 1900-talet förföljelser som saknar motstycke i kyrkohistorien. Kyrkan överlevde och en kyrklig förnyelse och blomstring är ett faktum sedan några decennier.

Ryska kyrkan är skild från staten men den ryska staten stöder den kulturellt, ungefär som i Sverige med flera länder. Det första som publicerades på Moskva-patriarkatets hemsida vid krigsutbrottet 2022 var en förbön för de civila som stod i fara att drabbas. Här gjordes självfallet ingen skillnad mellan ryssar och ukrainare – många i Ukraina tillhör ju församlingar under Moskva-patriarkatet. Dessvärre har konflikten, som i mycket liknar ett inbördeskrig, drabbat även kyrkorna. Bland annat har radikalnationalistiska krafter i Ukraina länge arbetat för att få en rent nationell ukrainsk kyrka. Detta är i viss mån förståeligt och rimligt. Folkkyrkan är den historiskt vanligaste och mest bärkraftiga formen av kyrkoorganisation.

Ryska kyrkans praxis när det gäller relationerna till landets militär skiljer sig knappast från vad som är praxis i andra länder. Ryska kyrkan förtalades tidigare av sovjetmakten, nu tycks västmedia övertagit den rollen.

Sammanfattningsvis har Svenska kyrkan, om vi består som kyrka, stora uppgifter att genom bön och samtal verka för främjande av fred och försoning. Kanske finns en möjlig medlarroll mellan de ryska och de ukrainska kyrkorna. Om Svenska kyrkan kan överta den medlarroll som Sverige ibland hade, under den tid då vi var fria från krigsförberedande allianser, vore det bra.

Göteborg den 3 augusti 2023

Axel W Karlsson (AfS)

Lennart Matikainen (AfS)